

HỌC VIỆN THÁNH GIUSE – DÒNG TÊN VIỆT NAM

Bộ môn: Triết sử Trung cổ
Giáo sư: Lm. Phaolô Đâu Văn Hồng

Đề tài:

**“Chiêm ngắm Thiên Chúa trong các vật khả giác
đưa chúng ta tới chiêm ngắm Người khi các thụ tạo đi vào trong tâm trí chúng ta”**
(theo chương II, tác phẩm “Itinerarium Mentis in Deum” của thánh Bonaventure)

Học viên:
Marie Leonard Phan Thị Như Đạt, SPP

Tháng 10 năm 2022

Itinerarium Mentis in Deum (Hành trình từ lí trí đến đức tin) là tác phẩm của thánh Bonaventure, tu sĩ Dòng thánh Phanxicô, triết gia Trung cổ lừng danh, và được mệnh danh là tiến sĩ Seraphim. *Itinerarium Mentis in Deum* nhấn mạnh đến các nhân đức và dạy cách thức thực hành tôn giáo. Tác phẩm trình bày kinh nghiệm của một người nghèo vào trong sa mạc¹ để tìm kiếm sự bình an thực sự qua đời sống chiêm niệm. Hành trình này được thánh nhân trình bày như là một sự bay lên cao của tinh thần được thiên thần Seraphim hướng dẫn để vươn tới Hiện Hữu Thiên Hảo. Tương tự như một chiếc thang được bắt từ dưới đất lên tới trời, tác phẩm gợi mở những chặng của hành trình đến cùng Thiên Chúa. Trong phạm vi bài viết, tôi chỉ xin trình bày một vài ý tưởng trong chương II của tác phẩm với tựa đề “*Suy đoán về Chúa trong những dấu tích của thế giới khả giác - The speculation on God in the vestiges in this sensible world*” và những suy tư vụng về của mình trong khi tìm hiểu ý định của tác giả.

Linh hồn con người như một vũ trụ thu nhỏ trong đại vũ trụ thế giới. Thiên Chúa, Đấng hiện diện nơi những vật khả giác và chúng ta có thể chiêm ngưỡng không chỉ đơn thuần qua hình ảnh của chúng mà còn trong chúng nữa. Vị thánh tiến sĩ Seraphim giải thích rằng, việc chiêm ngắm Thiên Chúa trong các vật khả giác đưa chúng ta tới chiêm ngắm Người khi các thụ tạo đi vào trong tâm trí chúng ta qua các giác quan và chúng ta tiếp thu, thường nếm và phân định chúng theo từng mức độ mà vật tác động lên ta cũng như năng lực nhận thức của mỗi người. Ba hình thức của sự hiểu biết cảm tính được ngài trình bày theo tiến trình, gồm sự nhận thức (*thông qua năm giác quan được ví như năm cánh cửa mà qua đó tri thức của những thứ trong thế giới cảm quan đi vào tâm hồn chúng ta*), sự vui thích (*được kích thích do vẻ đẹp, lợi ích cũng như sự thỏa mãn của ta đối với đối tượng*), và hành vi phán đoán (*Judicatio*). Trong quá trình nhận thức, trí nhớ đóng vai trò như là nơi bảo tồn những kiến thức của con người, lưu trữ những hình ảnh của Thiên Chúa nơi vạn vật. Khi đề cập đến sự vui thích, dường như tiến sĩ Seraphim muốn khai triển giá trị của những con số - là những cái tượng trưng cho sự cân đối, vẻ đẹp, tỉ lệ hoàn mỹ... có thể là những dấu tích mà Thiên Chúa Tối Cao đã khoan dung để lại cho con người, hầu con người mon men theo đó mà tìm thấy dấu vết của Người.

Thêm vào đó, phán đoán không chỉ giúp ta nhận thức được về bề ngoài của đối tượng mà còn có thể biết được đối tượng là tốt hay xấu, có lợi hay có hại và giải thích lý do của những điều xảy ra trong ta. Nếu tiến trình này là hành động đưa vật khả giác nhận được từ cơ quan

¹ Lúc Ngài trúng cử làm tổng phục vụ, ngài đến núi La Vecna- nơi mà Thánh Phanxicô xưa đã lãnh nhận năm dấu thánh, để tìm kiếm sự bình an. Cũng cần nói thêm rằng, trong giai đoạn này là tình trạng hỗn loạn và nghi ngờ của giáo sĩ triều về giá trị đời tu của các dòng hành khát, trong đó có dòng Phanxicô. Thêm vào đó là những chia rẽ bè phái của các tu sĩ trong nội bộ.

cảm giác, thanh lọc và trừu tượng hóa nó khiến nó đi vào khoa trí tuệ của ta, thì một cách tương tự như sự phát sinh những hình ảnh cảm tính, những hành động này là dấu tích trong đó chúng ta có thể nhìn thấy Thiên Chúa. Như vậy, ngay trong thế giới cảm tính khả giác, chúng ta còn bị lôi cuốn bởi những đối tượng với vẻ đẹp của nó, phương chi hình ảnh của Chúa Con là hình ảnh của vẻ đẹp, sự tốt lành khởi đi từ Đấng tốt lành tuyệt đối lại chẳng làm chúng ta vui thú hơn sao. Nói cách khác, nơi Chúa Con, các ý niệm về Thiên Chúa được hiển hiện. “Ai thấy Thầy là thấy Chúa Cha” (Ga 14,10). Lúc bấy giờ, thiết nghĩ, mọi đối tượng khác chỉ là phương tiện thúc đẩy chúng ta đi tìm kiếm sự thiện hảo này mà thôi, vì như tác giả khẳng định: Bất cứ điều gì vĩnh cửu cũng là chính Thiên Chúa hoặc ít nữa là ở trong Thiên Chúa.

Như vậy, con người có khả năng để nhận biết, chúc tụng và yêu mến Thiên Chúa trong mọi sự. “Thiên Chúa mặc khải mầu nhiệm Nước Trời cho những người bé mọn,” là những người nghèo khó thật sự trong tâm hồn, đói khát sự thật và nghèo nàn trí tuệ, để ánh sáng của Chúa được tràn vào trong tâm trí họ. Điều kiện để nhận được sự trợ giúp thiêng liêng là thái độ khiêm nhường, lòng khao khát, cùng một tâm hồn biết cầu nguyện, qua sự liên kết trong những biểu hiện thiêng liêng của Chân Lý ở thế giới bên ngoài, bên trong và bên trên tâm trí. Thật thế, những con người đặt chân lên vũ trụ đã hết lòng cảm thán sự vĩ đại của Thiên Chúa; càng tìm kiếm sự thông thái trong triết học, con người càng nhận ra sự nhỏ bé của mình, và càng trân quý hơn bấy nhiêu giá trị của các mặc khải.

Ngày nay, có nhiều người coi “thiền” là cách thức hữu hiệu nhất giúp con người đạt được chân lý. Tuy nhiên, trên phương diện soi sáng trong *Itinerarium*, chỉ có hành động chiêm niệm qua việc chiêm ngưỡng được chiếu sáng tập trung vào cuộc Khổ nạn của Chúa Kitô mới là con đường dẫn đến ơn cứu độ. Thiền có chăng chỉ là một hành động đi vào sâu trong lòng mình và nhìn ngắm chính mình trong sự tập trung cao độ. Trong khi đó, con người, như đã nêu ở trên, không chỉ là nhận biết chính mình, mà còn phải mở ra với thế giới và với Thiên Chúa nữa. Điều này đòi hỏi động thái vượt lên chính mình nhờ quyền năng vượt trội nâng chúng ta lên, vì chúng ta không thể tự sức làm được việc đó cho dù cuộc sống nội tâm của chúng ta được sắp xếp tốt đến đâu đi nữa. Chính vì lẽ đó, linh hồn phải hướng ra bên ngoài để đi tìm những dấu ấn của Thiên Chúa nơi vũ trụ vạn vật, sau đó quay lại bên trong con người, và cuối cùng là vượt lên khỏi chính mình để đón nhận Thiên Chúa trong sự mặc khải của Người.² Ta cũng có thể nhìn thấy điểm độc đáo của Bonaventure trong cái nhìn “hữu như là quà tặng,” món quà mà Thiên Chúa đặt để trong vũ trụ, trong tha nhân và trong chính mỗi người chúng ta. Đã là

² Con người chỉ có thể nhận biết Thiên Chúa như là hình ảnh của Người mà thôi chứ không thể nào biết được Thiên Chúa như chính Ngài biết Ngài.

món quà thì tất yếu sẽ có một ý nghĩa và công dụng nào đó, dù đôi khi món quà được gửi đến không như ý muốn của chúng ta. Nhiệm vụ của mỗi người là chân nhận, khám phá và sử dụng món quà sao cho hữu ích. Bởi chung, cái gì dù tốt đẹp đến mấy nhưng bị chôn sâu trong chính mình mà không trao ban thì cũng như không hiện hữu.

Như vậy, thiên nhiên và vũ trụ vạn vật chậm rãi viết nên cuốn sách thế giới. Cuốn sách đã mở ra, nhưng ta có muốn đọc nó? Hay khi muốn đọc nhưng nó lại vượt quá sự hiểu biết của chúng ta? Thiết nghĩ cần phải có một vị trung gian đóng vai trò giảng giải để mọi sự có thể được sáng tỏ. May thay, chúng ta có được sự trợ giúp nhờ ánh sáng của ân sủng và nhờ năng lực lôi kéo của Chúa Con, Đấng đã nhập thể làm người, vừa để kéo ơn lành xuống trên chúng ta, vừa để nâng con người lên cùng Thiên Chúa. Qua cách diễn tả của vị thánh tiến sĩ, chúng ta nhận ra một vị Thiên Chúa gần gũi và cận kề với con người. Cũng vậy, thế giới chúng ta đang sống không chỉ như là dấu vết của Thiên Chúa (nghĩa là cái đã qua) nhưng là những “*icon*” về cái hiện diện thực tại của Thiên Chúa.

Tuy nhiên, trật tự vũ trụ đang ngày một thay đổi. Từ lệnh truyền “làm chủ trái đất” (St 1,26), con người dần dần cho mình cái quyền “là chủ” và thống trị trái đất, và như vậy cho mình cái quyền ngang hàng với Đấng Tạo Hóa. Từ đó, những đau khổ xuất hiện, những hiện tượng khí hậu cực đoan liên tiếp xảy ra. Đó như là lời đáp trả của thiên nhiên khi chúng bị phá hủy nghiêm trọng. Có thể nói được rằng, mọi thụ tạo đều mang dấu ấn của Đấng Tạo Hóa và có quan hệ thân thuộc như người nhà của nhau, cũng không ai tự mình nên hoàn thiện nhưng cùng nhau tiến đến với Thiên Chúa, và không một ai bị bỏ lại phía sau.³ Cũng thế, Thiên Chúa muốn con người chung sống hòa bình với thiên nhiên và làm cho thiên nhiên ngày càng phát triển,⁴ nhưng từ bản phận “làm chủ và canh tác” con người đã “là chủ và thống trị” vũ trụ, để rồi mặc sức tàn phá thiên nhiên như là một nô lệ phục vụ cho những mục đích của mình. Trật tự bị phá hủy, sự tốt lành thuở ban đầu biến mất, và thiên nhiên ngày nay đang gào thét trong tiếng kêu cứu vô vọng.

Chúng ta có thể thấy một thực trạng rằng, thông điệp “*Laudato si*” đã được ban hành cách đây hơn 7 năm⁵ nhưng những thực hành của nó vẫn đang đòi hỏi ý thức của từng cá nhân, tổ chức và cộng đồng. Vì một khi con người phá vỡ mối tương quan với thiên nhiên, chúng ta cũng phá luôn mối tương quan với tha nhân và Thiên Chúa. Chiến tranh, xung đột, cướp phá,

³ Chủ đề “Hướng tới một Giáo Hội Hiệp Hành” của Thượng Hội Đồng Giám Mục 2022.

⁴ “Chúng ta là tác phẩm của Thiên Chúa, chúng ta được dựng nên trong Đức Ki-tô Giê-su, để sống mà thực hiện công trình tốt đẹp Thiên Chúa đã chuẩn bị cho chúng ta” (Ep 2, 10).

⁵ Thông điệp *Laudato Si* của Đức Giáo Hoàng Phanxicô về vấn đề môi sinh, tháng 6 năm 2015.

thiên tai, dịch bệnh... diễn ra ở khắp nơi. Đó phải chăng là kết quả tất yếu của một trật tự bị đảo lộn? “Lời nói lung lay, gương lành lôi kéo,” và những ai đã gặp được Thiên Chúa bằng việc chiêm ngưỡng sẽ ước ao càng ngày càng trở nên giống Đức Kitô hơn bằng cách tập tành các nhân đức, giữ tâm hồn trong sạch, thủ đắc được các kinh nghiệm thiêng liêng và lôi cuốn người khác bằng gương sáng của mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Boehner, Philotheus and Hayes, Zachary (OFM). *Works of Saint Bonaventure. Itinerarium Mentis in Deum (The Journey of the Mind into God)*. Franciscan Institute Publications: The Franciscan Institute Saint Bonaventure University. Saint Bonaventure NY 14778, 2002.

Hồng, Đậu Văn. *Giáo Trình Triết Trung Cổ*. Dựa trên giáo trình của Emmanuel Falque.

Nhóm phiên dịch các giờ kinh Phụng Vụ. *Kinh Thánh*. Hà Nội: NXB Tôn Giáo, 2011.

Đức Giáo Hoàng Phanxicô. *Thông Điệp Laudatosi' Của Đức Giáo Hoàng Phanxicô Về Chăm Sóc Ngôi Nhà Chung*. Bản dịch của linh mục Aug. Nguyễn Văn Trinh. Truy cập ngày 10 tháng 12 năm 2021 tại https://www.simonhoadalat.com/HOCHOI/Giaohoi/ThongDiep/06Laudato_Si/04BanDich-chaAugustinoNguyenVanTrinh.htm

Robinson, Paschal. *St. Bonaventure*. In *Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Accessed December 17, 2021.

[https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_\(1913\)/St._Bonaventure](https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_(1913)/St._Bonaventure)